
ՀԵՔԻԱԹԻ ՏԵՔՍԻ ՄԻՋՏԵՔՍԱՅՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՏԵՔՍԱՅԻՆ ՆՇԱՆՆԵՐԸ

ՏԻԳՐԱՆՈՒՅԻ ՆԵՐՍԵՍՅԱՆ

Արդի լեզվաբանության ուշագրավ հարցերից մեկը՝ միջտեքստայնությունը, մեր կարծիքով, ուրույն տեսք է ստանում հեքիաթի վերլուծության ժամանակ, քանի որ հեքիաթում առկա են ժողովրդական բանահյուսության այլ ժանրերից «մեջբերումներ»՝ ասացվածքներ, հանելուկներ, առակներ, երգեր: Ասացվածքները հաճախ դառնում են նաև հեքիաթի վերնագիր: Այս ձևի մեջբերումը, ենթադրում ենք, հեքիաթի տեքստում դառնում է ավանդույթ և հեքիաթից հեքիաթ կրկնվելով՝ ամրապնդվում է ու դառնում տեքստի տիպի յուրահատուկ նշան, այսինքն՝ հուշում է այդ տեքստի հեքիաթ լինելու մասին: Փաստորեն, այստեղ խաչաձևվում է արդի տեքստի լեզվաբանության երեք կարևոր խնդիր՝ միջտեքստայնությունը, տեքստի նշանները և տեքստի տիպի հարցը:

Տեքստի լեզվաբանության և տեքստի տեսության զարգացմանը զուգահեռ՝ մեծ տարածում գտավ «տեքստի նշաններ» հասկացությունը: Անշուշտ, ցանկացած տեքստ կարելի է վերլուծել և՛ բառային, և՛ ձևաբանական, և՛ շարահյուսական մակարդակներով, միևնույն ժամանակ դրանք կարելի է քննել ըստ տեքստի նշանների: Վերջինները, ինչպես գրում է Վ. Ա. Լուկինը, կարող են համընկնել լեզվական նշանների հետ, սակայն դրանց նշանակությունը և գործառույթը տեքստում սկզբունքորեն այլ է¹:

Տեքստի նշաններից ամենաուժեղ դիրքում, անշուշտ, տեքստի վերնագրերն են, որոնց գործառույթները և նշանակությունը բազմաթիվ են: Նախևառաջ, վերնագիրը տեքստերը մեկը մյուսից տարբերելու գործառույթ ունի, ու եթե անգամ որևէ տեքստ վերնագրված չէ, տեսաբաններն անպայման այն վերնագրում են՝ թեկուզ վերնագիր դարձնելով առաջին բառերը, ինչպես արվում է բանաստեղծական ժողովածուներում: Օրինակ՝ Պուշկինի անավարտ արծակ գործերը վերնագրված են ըստ դրանց առաջին բառերի՝ «Гости съезжались на дачу»:

Վերնագիրը կարող է գործածվել նաև առաձին, օրինակ գրքերի քարտարաններ կազմելիս: Եվ այդ դեպքում շփոթից խուսափելու համար նշվում է նաև հեղինակի անունը: Կրկնվող վերնագրերը ստեղծում են հատուկ միջտեքստայնություն. կարելի է նշել դրանց երկու տեսակ՝ գիտակցված և չգիտակցված, որոնց տարբերակման հարցն այնքան էլ ակնհայտ չէ:

Այս առումով վերնագիրը, ըստ Լուկինի, կատարում է հատուկ տիպի՝ պայմանական նշանի և ցուցանշանի գործառույթներ: Սկզբում, երբ մենք ծանոթ չենք գրքի բովանդակությանը, մեզ համար վերնագիրը ոչնչով պայմանավորված չէ, սակայն գիրքը կարդալուց հետո ընթերցողն իր վար-

¹ Տե՛ս Լукин В. А. Художественный текст: Основы теории и элементы анализа. М., 1999, համացանցային տարբերակ՝ <http://www.gramota.ru/biblio/research/hudtext0/>

կածն է ստեղծում, թե ինչու է ընտրված այս վերնագիրը. այդպիսով՝ վերնագիրը դառնում է ցուցանշան, ինչպես, օրինակ, մարդու կամ այլ շնչավորի հետքը:

Լուկինը, ինչպես մյուս տեսաբանները, հակված է վերնագիրը համարելու նաև անդրտեքստային նշան:

Վերնագիրը միաժամանակ ակնարկում է տեքստի բովանդակությունը: Դրա համար շատ հեղինակներ տեքստը վերնագրում են ավարտից հետո, կամ այն վերնագրում են ուրիշները. բազմաթիվ տեքստեր ավելի հին են, քան դրանց վերնագրերը:

Ստեղծողի կամ գրողի և լսողի կամ ընթերցողի վիճակները տարբեր են. ընթերցողը առաջինը վերնագիրն է տեսնում, իսկ գրողը հաճախ այն դնում է ավարտելուց հետո: Դա վերաբերում է նաև նախաբանին:

Տեքստը կարդալուց հետո վերնագիրը ձեռք է բերում այլ նշանակություն. այն պարունակում է ամբողջական տեքստի բովանդակությունը: «Գիրքը հենց մինչև վերջ ծավալված վերնագիրն է, վերնագիրը՝ երկու-երեք բառի սահմաններում տրված գիրքը»²:

Վերնագիրը հաճախ կապող դեր է կատարում՝ բազմիցս կրկնվելով տեքստում: Դա վերաբերում է նաև հատուկ անուններին: Դրա կրկնությունը տեքստի սկզբում, ըստ Լուկինի, կատարում է թեմատիկ, իսկ վերջում՝ ռեմատիկ դեր:

Վերնագրի՝ որպես տեքստի ուժեղ նշանի դերը ժողովրդական հեքիաթում շատ յուրօրինակ է: Եթե նույնիսկ հեղինակային ստեղծագործության մեջ չվերնագրված տեքստեր կան, ապա ավելի բարդ է բանահյուսական հեքիաթի վերնագրի հարցը:

Լինելով բանավոր ստեղծագործություն՝ հեքիաթը չունի մեկ հեղինակ և բնականաբար չի վերնագրվել հեղինակի կողմից: Կարելի է ենթադրել, որ հեքիաթները, ինչպես մյուս հին տեքստերը, չեն ունեցել վերնագիր (տես «Краткая литературная энциклопедия»), հավանական է, որ հեքիաթը վերնագրել են ասացողները, և այդ ձևով էլ այն գրառվել է:

Գրառումը հեքիաթի համար նոր փուլ է: Բանահավաքները նաև այսպիսի խնդրի առջև էին կանգնել. տեքստերը կրկնվում էին, իսկ դրանք տարանջատելուն նպաստում է վերնագիրը: Բանահավաքի գործունեությունը տարբերակների որոնումը, համեմատությունը, ընտրությունն է, իսկ տեքստաբանի գործը տպագրված տեքստերի հետ է: Մեր վերլուծության ժամանակ պետք է բավարարվենք տպագրված ժողովրդական հեքիաթներով:

Հայ ժողովրդական հեքիաթների ակադեմիական հատորների կազմողները դրանց առաջաբաններում նշել են, որ հեքիաթների վերնագրերը թողնվել են այնպես, ինչպես աղբյուրներում են, կամ ինչպես դրանք անվանել են բանահավաքները: Սակայն եթե վերնագիրը կրկնվել է, մեկը փոխել են: «...Իսկ այն հեքիաթները, որոնք չունեն վերնագիր, կամ միայն կրում են «հեքիաթ» վերնագիրը, ելնելով բովանդակությունից, մենք ենք դրել, տվյալ հեքիաթին վերաբերող ծանոթագրության մեջ ցույց տալով»³:

Կան վերնագրերի մի շարք դասակարգումներ, օրինակ՝ թարգմանության հայտնի տեսաբան Ի. Լևիի դասակարգումը: Նա վերնագրերը բաժա-

² Кржижановский С. Д. Поэтика заглавий. М., 1931, с. 3.

³ «Հայ ժողովրդական հեքիաթներ», հ. I, եր., 1959, էջ 14 և հ. IX, եր., 1968, էջ 8:

նուն է երկու տիպի՝ ա) նկարագրական, ինֆորմատիվ, տեքստի թեման անմիջականորեն հաղորդող, գլխավոր հերոսի անունը պարունակող, բ) սիմվոլիկ, թեման, հարցադրումը, անգամ մթնոլորտը սեղմ հաղորդող⁴:

Եթե որպես հիմք ընդունենք Լևիի դասակարգումը, ապա կնկատենք, որ ժողովրդական հեքիաթների վերնագրերը հիմնականում համապատասխանում են նրա դասակարգման առաջին կետին:

Ժողովրդական հեքիաթների վերնագրերի գործառույթն առավելապես ցուցանշանային է և ինֆորմատիվ: Դրանք ամենապարզ վերնագրեր են՝ տեքստի հետ պարզունակ կապերով: Որպես կանոն՝ դրանք գլխավոր հերոսների անունները, մականուններն են, կամ նշում են նրանց սոցիալական վիճակը, զբաղմունքը, բնավորության գծերը, վերնագրված են ըստ գլխավոր հերոսների՝ «Դավթի հեքիաթը», «Չոփչու հեքիաթը», «Сказка об Иване-царевиче, жар-птице и о сером волке», «Сказка о Ерше Ершовиче, сыне Щетинникове»: Այս շարքի վերնագրերում կարող են լինել կամ չլինել «հեքիաթ», «պատմություն» բառերը՝ «Աբգար թագավոր», «Ասլանդադի», «Անառակ որդին», «Марья Моревна», «Золотая рыбка», «Иван Быкович»⁵:

Կան նաև զուտ սյուժեն մատնանշող վերնագրեր՝ «Գյուղացու խելոք պատասխանը», «Ուրբաթի կորուստը», «Зимовье зверей», «Солдат избавляет царевну»:

Որպես հատկապես հեքիաթների վերնագրերի առանձնահատկություն՝ հարկ է նշել, որ շատ վերնագրեր մեկ այլ ժանրի ստեղծագործություն են, օրինակ՝ ասացվածք: Դրանք ամենասերտ կապի մեջ են հեքիաթի իմաստի, ասելիքի հետ, և այն տպավորությունն է ստացվում, որ տվյալ հեքիաթը ստեղծվել է այդ ասացվածքը հաստատելու, մեկնաբանելու համար՝ «Ղում կաթնակերին էլթիբար չկա», «Ընկեր, բարեկամ ունեցիր, բայց հույսդ թե՛զ վրա դիր»: Նման վերնագրերը ռուսական հեքիաթներում ավելի հազվադեպ են՝ «Старая хлеб-соль забывается»:

Հեքիաթի վերնագիր են նաև տեքստում հնչած խոսքերը, դրանք կան արդեն վերը նշված առածները կամ թևավոր խոսքերն են, կան պարզապես հեքիաթում կարևոր դեր ունեն՝ «Սե՛վ էս իւզելի՞, թե սվտակյ», «Աշխարքը դիւզըթոնը կտանի», «Էս էլ քու քսան կօպէկը», «По щучьему веленью», «Поди туда – не знаю куда, принеси то – не знаю что»:

Միջտեքստայնության կարևոր հասկացություններից մեկն էլ մեջբերումն է: Լուկինը նշում է մեջբերման մի քանի բնութագրում. մեջբերումը ունենում է հեղինակ, որը կամ նշվում է, կամ չի նշվում, մեջբերումն առնվում է չակերտների մեջ և այլն⁶:

Այս բոլորը, անշուշտ, դասական հեղինակային տեքստերի մասին է, սակայն հեքիաթը այս առումով նույնպես ունի իր առանձնահատկությունները: Հեքիաթում գործածվող, կրկնվող արտահայտությունները հիմնականում տարածված ձևակերպումներ են, որոնց տեղյակ է տվյալ լեզվով խոսող կամ տվյալ տարածքում ապրող հանրությունը: Այսինքն՝ բանա-

⁴ Տե՛ս Լևի Ի. Искусство перевода. М., 1974, էջ 170-177:

⁵ Օրինակները բերվում են ըստ հետևյալ ժողովածուների՝ «Հայ ժողովրդական հեքիաթներ», հ. 1, Եր., 1959, «Հայկական ժողովրդական հեքիաթներ», Եր., 1980 և «Народные русские сказки А. Н. Афанасьева в трех томах». М., 1958:

⁶ Տե՛ս В. А. Лукин, նշվ. աշխ.:

հյուսական տեքստի, տվյալ դեպքում՝ հեքիաթի մեջբերումները ճանաչելի են, բայց հայտնի չէ կամ կորել է դրանց սկզբնաղբյուրը:

Մեջբերում կարող է լինել տեքստի ցանկացած հատված, այդ թվում՝ վերնագիրը, որի վկայությունն են արդեն բերված օրինակները, երբ վերնագիրը ասացվածք կամ առած է:

Թեև տեքստերի մեծ մասի համար հնարավոր է գտնել ընդհանուր տեքստային նշաններ, մեջբերումներ, սակայն հեքիաթի տեքստն ունի այնպիսի մի մեջբերում, որը հատուկ է միայն նրան և միաժամանակ կատարում է ժանրորոշիչ դեր: Խոսքը մուտքի ցուցիչների կամ բանաձևերի մասին է, որոնք ամենաիսկական մեջբերում են, քանի որ գրեթե նույնությամբ կրկնվում են հեքիաթների մեծ մասում: Կան, անշուշտ, հեքիաթներ, որոնք չունեն սկզբի ցուցիչներ, այդուհանդերձ ցուցիչները հեքիաթի տեքստի կառուցվածքի ամենաբնորոշ բաղկացուցիչներն են⁷:

Հեքիաթի մեջբերումը յուրատեսակ է, քանի որ հնարավոր չէ դատել դրա գիտակցվածության մասին: Մեջբերումը չափազանց հատկանշական և կարևոր է հեքիաթի տեքստի համար. հեքիաթի մեջբերումները ամենատարբեր ձևերով՝ նույնությամբ կամ տարբերակներով, կրկնվում են հեքիաթներում: Դրանք մի քանի տեսակի են. նախ՝ միահյուսված են պատումի հետ, ինչպես՝ «Շատ գնաց, թե քիչ գնաց, աստված գիտի, գնաց ընկավ մի կարմիր ֆող, մեշի մեջ ծառերը՝ կարմիր, ֆողը՝ կարմիր, քարը՝ կարմիր», «Գնաց, ձիերի միջքին ձեռ տվուց, ձիանը բիրադի մեշքները կռացրին, դիմացան ոչ դրա ձեռի տակին: Էկավ, տեհավ, որ դռան տակին մի քոսոտ ձի կա կապած, աշկից քցած. ձեռը տվուց ձիու յալին, շատ թափեթափ տվուց, տեհավ, որ ձին հեջ եռըմ չի», «Ասլանդադին հալը տաս տարեկան չկար, բայց էնքան ուժեղ էր, վեր տղղենների խետը խաղալուն վարին ծեռ էր տալի, մէ վնաս խասուցէս էր: Վարի թէվէն պոնես էր, թէվն էր տեղէն տուս իկյալի, վարին մէ սիլլա էր տալի, վիզը ծռվէս էր, վարի անգյճէն էր պոնէլի, անգյաճն էր քյօքյէն յլէլի»:

Շատ ճանաչելի է երկու կամ երեք ճանապարհների մեջբերումը. «Ճանապարհ ընկան, տեսան՝ երեք ճանապարհ, մեջտեղը մի ծերունի նստած... Ասեց.- Մինը Թիֆլիս ա էթըմ, մինը հ'երևան ա էթըմ, համա էս ճամփեն էթողը ետ չի գալիս, զեդան-գյալմագի ճամփեն ա», «Դրանք մի ճամփա բռնեցին գնացին: Գնացին, տեհան՝ հրես ճամփեն բաժանվըմ ա էրկսի. ճամփեքանցի մինը փորցանքով լիքն էր, հըմա էն մինը անփորցանք էր»:

Մեջբերվող խոսք են հեքիաթներում կրկնվող ուղղակի խոսքերը՝ «Դեն ասեց. - «Մեր ադաթը էն ա, որ հ'իրիկունը դոնաղը կպրհենք, հ'առավոտը կկռվենք»», «Այ տղա, օցն իւր պօռտօվ, դուշն իր թէվօվ տաղ չէր էլյլի, տիւ ի՞շթար էկար: Չէ՞ս վախենալի մէ կլխանի դէվէն», հերոսն ասում է՝ «Ուստա, դու լավ մարթ չես: ... Նրա հըմար, որ ես քեզնից ուզեցի հինգ փուխ ֆընդուխտ, դու գնացիր չորս փուխ բերիր, ես էլ քու կշտին մնըմ չեմ»:

Մեջբերումներ են ամենատարբեր կախարդական խոսքերը և հերոսին տրվող շնորհները, որոնք ևս անմիջականորեն մատնանշում են հեքիաթի ժանրը.

«Ձաքանչս ... ճիպօտօվ ախչկանս էլ ա տալիս, ասըմ ա. «Օգ դառնաս,

⁷ Տե՛ս **S. Ներսեսյան**, Սկզբի և ավարտի ցուցիչները հայկական և ռուսական հեքիաթներում, «Էջմիածին», 2008, № 3, էջ 97:

մըչվել իմանաս վօջ, վօր Սինամ թաքավօրը թախտին նըստած ա, քու թլիս-մը բաց չլի»»: «Ծղզա՝ արեվ ըլի, լացի՝ անձրօվ իկյա, ուզի շուռ իկյա՝ փե-չերի տակեն ծաղիկյ թափի, հար քյնելուն էլ մէ քիսա վոսկյի կլխի տակն ըլի, լօղացուցէն տահյ ճրօվ՝ վոսկյի յըլի, պաղ ճրօվ լօղցուցէլուն արծաթ յըլի»:

Մեջբերվող խոսք են ամենատարբեր խորհուրդներն ու պատգամները, որոնք կարող են լինել ինչպես կարճ, այնպես էլ երկար՝ պարտադիր պահ-վածքով ու խոսքերով: Դրանք ասվում են ինչպես արթմնի, այնպես էլ երա-զում, ասում են և՛ մարդիկ, և՛ կենդանիները, հաճախ՝ հերոսի ձին: Օրինակ՝ թագավորն ասում է որդիներին. «Գնացէք, համա ինձանից ձեզ խրատ ըլի, վօր քշերները վերանա դըզըն, յա կամ թէ չէ խըրաբա գեղըն ու քըղաքըն կէ-նաք վօջ: Մին էլ ամէն քշեր մինդ պահակ կըկենաք, մնացածդ կըքընէք»:

Երազում ասվում է. «Էտ քարը պոկա, էտ քարի տակին իրեք հատ ծո-վեղեն ձիու գյամ կա: ... Երկուսը կապա մեշկդ, մինը կախ արա ծովը, ծովե-ղենը դուս կգա: Նա կուզենա, որ քեզ կուլ տալ, դու ջալդ արա՝ ձեռդ քցա ձիու յաղը, դայիմ բռնա: Էն վախտը գյամը տու ձիու բերանը»:

Ձին խորհուրդ է տալիս. «Կէթաս, քառասուն օթախ բաց կանես, քառա-սուն օթախը անց կկենաս, մի հատ օթախ՝ ոսկով զարթարած, ախչիկը էտ օթախընը քնած ա, մենակ թէ՛ վրա չպրծնես, պաչես, կվեկենա, միտդ կքրք-րի: Էտ հասակի ախչիկ ա, նրա էրեսը իսան չի տեհել: Եռեսուն ութը օր քնել ա, մնըմ ա էրկու օր, որ վե կենա: Մի հատ թախտ կա էտ օթախընը դրած, վրին մի բութուրգա կա, մի ըստաքան. Հագարեն դաստան բիլբուլը ծովի վրին կախ տված ա. որ նի կմննես օթախը՝ հ'առաջինը գլուխ կտաս Հագա-րեն դաստան բիլբուլին, ետո կդառնաս բութուրգին. ետո ոնների տակի էր-կու շամադանը վե կունես, կտանես գլխավիրևը վե կդնես: Գլխավրինը կբե-րես ոնների տակը կդնես ու ձեռդ կառնես ըստաքանը բութուրգից կըքց-նես: ... Կխմես, կասես. «Օխայ, էս ինչ անուշ ջուր էր. Ես իմ կյանքընս ըսենց ջուր չի խմած»»: Բիլբուլը կասի թե. «Հագար բարի ես էկել», խոսալ չես»:

Ժողովրդական հեքիաթը, փաստորեն, դժվար է պատկերացնել ա-ռանց մեջբերումների. հեքիաթասացը ամեն անգամ պատմելիս ներկա-յացնում է իր լսած պատմությունը, որտեղ արդեն կան ամենատարբեր մեջբերումներ, և ինքը, հետևելով սյուժետային գծին, ամեն անգամ ավե-լացնում է իր տեքստը կամ այդ ամենը կապում է իր տեքստով, ներկայաց-նում է իր տարբերակով, և ստացվում է երկրորդ մակարդակի մեջբերում:

Լուկինը նշում է. «Նախադեպ տեքստերը ոչ միայն գեղարվեստական գրականությունից մեջբերումներ են, այլև միջեր, ավանդություններ, բա-նավոր-բանաստեղծական ստեղծագործություններ, առակներ, լեգենդներ, հեքիաթներ, անեկդոտներ և այլն: Նախադեպ տեքստ կարող է լինել նաև հատուկ անունը»⁸:

Լուկինի նշած գրեթե բոլոր նախադեպ տեքստերը հանդիպում են հե-քիաթում:

Հայտնի է, որ հաղորդակցական գործընթացի ժամանակ մեծ դեր ու-նեն յուրաքանչյուր իրադրության համար արդեն իսկ մշակված պատրաս-տի արտահայտությունները: Հեքիաթի տեքստն ուսումնասիրելիս նկա-տում ենք, որ հեքիաթների մեջբերումների մեծ մասը հենց նման արտա-

⁸ Лукин В. А., նշվ. աշխ.:

հայտություններ են, պատրաստի բանաձևեր, որոնցից օգտվում է հեքիաթասացը: Այնինչ գեղարվեստական գրականության հեղինակն իր հայեցողությամբ է օգտվում մեջբերումից. նա աշխատում է, ի տարբերություն հեքիաթասացի, չօգտվել պատրաստի արտահայտություններից, այլ ընդգծել հենց ստեղծագործական կողմը: Հեքիաթի պատրաստի արտահայտությունները և՛ ներկայացված ցուցիչներն են, և՛ արդեն բերված գրեթե բոլոր մեջբերումները:

Ի դեպ, Վ. Յա. Պրոպը, ուսումնասիրելով հեքիաթի «ձևաբանությունը» և թվարկելով հեքիաթը կազմող կրկնվող գործառույթները, հիշատակում է նաև դրանց բնորոշ մի քանի խոսքային բանաձևեր, բայց չի ծանրանում դրանց վրա, քանի որ դրանք իր բուն նյութը չեն⁹:

Մենք ներկայացրինք հեքիաթի տեքստի բաղկացուցիչները, սակայն սխալ է կարծել, թե հեքիաթը մի հասարակ հավաքովի խաղալիք է, որի մասնիկներն իրար կապելով՝ հնարավոր է նոր և ոչ պակաս լավ հեքիաթ ստանալ: Խնդիրն էլ հենց այն է, որ դա կարծեցյալ հեշտություն է: Իրականում լավ հեքիաթ ստեղծելը շատ դժվար է, որի մասին վկայում են անվանի գրողները: Հայ ամենամեծ հեքիաթագիր Հովհաննես Թումանյանը նշում է. «Հեքիաթը ամենաբարձր ստեղծագործությունն է, նույնիսկ հանճարները հեքիաթ չեն կարողանում ստեղծել, բայց հեքիաթի են ձգտում»¹⁰:

Հեքիաթը պետք է ունենա մի շարք այլ հատկանիշներ ևս, որպեսզի այն հեքիաթ լինի: Գեղարվեստական գրականության մեջ կան բազմաթիվ հեղինակային հեքիաթներ, սակայն ամենակենսունակը և ամենասիրվածը հենց ժողովրդական հեքիաթների հեղինակային մշակումներն են, որոնք կատարել են Գրիմ եղբայրները, Շառլ Պերոն, Ալեքսանդր Պուշկինը, Հովհաննես Թումանյանը:

ТИГРАНУИ НЕРСЕСЯН – *Интертекстуальность и текстовые знаки сказочного текста.* – Текстологический анализ народной сказки показывает, что в сказке встречаются “цитаты” из других жанров фольклора: поговорки, загадки, басни, песни, благодаря чему интертекстуальность сказочного текста становится многожанровостью. “Цитаты” подобного рода можно рассматривать и как текстовые знаки, которые в данном случае указывают на тип текста. В статье, выполненной на материале армянских народных сказок, речь идёт, в частности, о взаимосвязях интертекстуальности, текстовых знаков и типа текста.

TIGRANUHI NERSESYAN – *The Intertextuality of the Fairy Tale Text and the Textual Marks.* – The textual analysis of fairy tales shows that other “quotes” of folklore can be found in them: proverbs, riddles, fables, songs, thanks to which the intertextuality of the fairy tale text becomes that of possessing various genres. These quotes can be detected as textual marks, which in this given case indicate the type of the text. In this very article written on the material of Armenian fairy tales, the relations of intertextuality, text marks and text types are being observed.

⁹ Տե՛ս **Пропп В. Я.** Морфология волшебной сказки, Исторические корни волшебной сказки, М., 1998:

¹⁰ **Ե. Թումանյան,** Հուշեր և գրույցներ, Եր, 1986, էջ 225: